

Religionsfilosofen Catharina Stenqvist koncentrerar sig på dygden *ödmjukhet*, vilken är nära kopplad till självförtroende, självkännet och osjälviskhet. Denna dygd fanns inte i antiken utan är knuten till kristendomen. ”Ödmjuk är den människa som känner sig själv... Hon lever i balans med sig själv”, skriver författaren (s. 210). Motsatsen är högmod och självhävdelse som gärna breder ut sig i dagens individualistiska och karriärorienterade samhälle.

Idéhistorikern Gunnar Broberg analyserar *nyfikenheten* som alltsedan medeltiden ibland har uppfattats som en dygd och ibland som en last. Det senare gäller uttalanden från kyrkofadern Augustinus på 300-talet. Nyfikenheten uppfattades nämligen kunna ställa sig mellan människan och Gud. Däremot framhävde upplysningen med sin tro på framsteg just nyfikenhetens betydelse. Nyfikenheten har legat bakom naturvetenskapens revolutioner och kan på så vis fortfarande vara relevant. Naturvetenskaperna har på senare tid just lanserat sig som ”nyfikenhetsforskning” (s. 222).

Sociologen Eva Kärfve diskuterar dygden *lojalitet* som jämföras med trofasthet och trohet. Även begreppet solidaritet är aktuellt. Det som hotar lojaliteten i vår tid är egoism och framhävandet av individen. I detta bidrag saknas de historiska diskussioner som förekommer hos de andra författarna som alla företräder historiska vetenskaper.

I bokens sista kapitel har historikern Kenneth Johansson tagit sig an dygden *tålmod*. Denna är framträdande inom judisk tradition, islam, hinduism och buddism. Författaren koncentrerar sig dock på den västerländska kristna traditionen med sina rötter i Gamla testamentet. Tålmodet är underkastat Guds vilja och får sin belöning i himlen. En svår fråga är om tålmodet har någon relevans i dag? Det är något som alla författarna i denna bok sliter med. Jag instämmer i det som Kenneth Johansson skriver: ”Att ta temperaturen på sin egen tid är ändå bland det svåraste man kan göra” (s. 255). Han ställer fler frågor än ger konkreta svar om tålmodets roll i nutid och framtid. Tolerans, tid att lyssna och självkontroll måste ha en plats i framtiden och författaren hänvisar därvid till vad som förväntas och krävs av läkare, vårdpersonal och lärare.

Som avslutning vill jag framhålla att författarna med ett undantag har givit en utförlig historisk framställning från antiken och medeltiden av de dygder som de har valt att fördjupa sig i. Dessa partier är välgrundade i skriftligt källmaterial, medan reflexionerna om

dygdernas relevans och tillämpning i vår tid är mer av spekulativ och resonerande art. Inte desto mindre är de intressanta som tankeväckare för nutidens människor. I stor utsträckning kommer artikelförfattarna in på flera dygder i sina resonemang. Det hade därför varit värdefullt med en uppsummerande diskussion om relationerna mellan dygdena. Kan man verkligen tala om dygdernas renässans, vilket är titeln på boken? Finns det några dygder som uppfattats vara mer grundläggande än andra och hur har detta förändrats över tid? En gemensam tanke hos författarna är att dygdena har en form av relevans i vår samtid, men det gäller att resonera i andra termer än under antiken och medeltiden. Därför presenteras begrepp som civilkurage, empati, lyhördhet, medkänsla, sexualmoral, självkännet, social kompetens, solidaritet och tolerans. Boken har ett viktigt budskap till alla läsare som intresserar sig för ideologiska begrepp och resonemang i ett långt historiskt perspektiv och hur historien fortfarande har en uppgift i nuet.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån

Eva Danielson & Märta Ramsten: *Du gamla, du friska. Från folkvisa till nationalsång*. Atlantis, Stockholm 2013. 252 s., ill. ISBN 978-91-7353-612-7.

Vi svenskar verkar ha ungefär lika ambivalent förhållande till nationalsången som till firandet av nationaldagen. Det ljumma intresset brukar förenklat förklaras med att ”vi vet vilka vi är”, jämfört med grannländerna och deras kortare historia som självständiga stater. Ända fram till 1983 hade vi formellt inte någon nationaldag, utan den 6 juni firades som ”Svenska flaggens dag”. Det senaste försöket att göra något åt firandet var ju den politiska kompromissen 2005 då den 6 juni blev röd dag mot att annandag pingst blev vanlig vardag. Inte heller det fungerar, nationaldagen med klämdagar blir en långhelg då man åker ut till sommarstugan. På skolavslutningarna viftas oftare med flaggor och midsommarafton sägs vara vår egentliga nationaldag. Man kan också fundera över varför vi är det enda landet i Norden som till nationalsång valt en folkmelodi med rätt nostalgisk och introvert ton och inte en sång som både till text och musik är komponerad direkt för sitt syfte. Förr eller senare dyker alltid Marseljäsen upp som oöverträffat ideal när nationalsånger diskuteras. I likhet med många äldre nationalsånger som de andra

nordiska och t.ex. ”God Save the Queen” har ”Du gamla, du fria” aldrig officiellt antagits som nationalsång. Den anses vara accepterad av hävd och behöver därför inte bekräftas med formella beslut. Partier både från höger och vänster har ända till för några år sedan motionerat i riksdagen om en juridisk sanktion, men fått avslag med just denna motivering.

Men också de övergripande nationella symbolerna i sig krackelerar. Monarkin är i dag mera en sak för medierna än för medborgarna och svenska flaggan på balkongen hemmavid har ibland använts som en ”patriotisk” demonstration mot invandringen. I linje med vårt komplicerade förhållande till symbolerna ligger också försöken att hitta något bättre. Mängder av alternativa nationalsånger har föreslagits eller nykomponerats, som Hugo Alfvéns ”Ställ flaggan så jag ser den” (text Daniel Fallström), eller parodierats av A:lfr-d V:stl-nd i Grönköpings Veckoblad: ”Blås upp, du svenska fana, / till fladdring överallt / och giv åt fädrens vana / en nyttivänd gestalt! /Blås fram och blås tillbaka / för sommarvindens fläkt, /då vi dig fullt bejaka / som dagens festobjekt!” Men nu verkar ändå nationalsången ligga fast och inte längre vara omdebatterad, alternativen tycks vara förbrukade och frågan allt mindre intressant. I dag syns och hörs den mest – fast inte så ofta – i samband med landskamper i tv. ”Hockeysången”, säger skolbarnen.

Om nationalsångens historia från Richards Dybecks aftonunderhållningar på 1840-talet till kritiken, alternativen, pristävlingarna, de tillagda stroforna och parodierna, har Eva Danielson och Märta Ramsten skrivit den ultimata berättelsen. Sången står självfallet i fokus, men boken handlar i hög grad också om vårt förhållande till nationella symboler i allmänhet och hyllningarna till kungahuset och fosterlandet i orostider – unionsupplösningen, regeringskrisen 1914, krigsåren. Länge fanns en rad andra fosterländska sånger som hade liknande hög status, inte minst ”Kungssången”, ”Hör oss, Svea”, ”Vårt land” och ”Vår Gud är oss en väldig borg”, och som sjöngs vid högtidliga tillfällen, ofta med just ”Du gamla du fria” som avslutning. Intressant är också att särskilt under de oroliga åren kring 1910 protesterade vänsterfalangerna mot nationalsångerna med att stämma upp ”Arbetets söner” och ”Internationalen”. Det partipolitiska intresset för nationalsången har fortsatt ända in i vår tid. 1991 tryckte sverigedemokraterna i SD-kuriren två strofer i texten som man av politiska skäl betecknade som ”hemliga” eller censurerade verser, senare inspe-

lade av bandet Ultima Thule. De två stroforna ingår nu inte i Dybecks originalversion utan är författade av Louise Ahlén 1905 och är bara ett av många tillägg till texten som skrivits under årens lopp.

Författarna går föredömligt igenom alla tänkbara infallsvinklar och aspekter kring ”Du gamla, du fria”: lanseringen av sången (och motståndet), melodins ursprung, textens olika versioner, tidigare svenska folksånger och nationalsånger, parodier och alternativa texter, en rad ”myter och missförstånd” kring sången, tidiga inspelningar, Musikaliska akademins rekommenderade sättningar av sången 1909 och 1942 och mycket mera. Att det ännu cirkulerar så många vantolkningar och myter kring nationalsången säger nog en del om att vi inte riktigt gått till botten med vårt förhållande till nationalismen och symbolerna, vare sig enskilt eller offentligt. Till myterna hör att det skulle vara förbjudet att sjunga ”Du gamla, du fria” i svenska skolor för att inte stöta sig med invandrade elever. Regeringen har dock förtydligat att skolor får ha avslutningar i kyrkan och att eleverna enligt den nya läroplanen för grundskolan (2011) ska lära sig såväl nationalsången som ett antal vanliga psalmer (www.regeringen.se; integrationsminister Erik Ullenhag).

Vi tänker kanske inte heller på att melodin inte är så unikt svensk som man skulle tro. Författarna reder omsorgsfullt ut, visforskare som de är, bakgrunden till den uppteckning som Dybeck fick i sin hand. Visan började ”Så rider jag mig genom tolvmilans skog” och tillhör en grupp medeltidsballader som kallats ”Kärestans död”. Det var i den formen han publicerade den i *Runa* första gången 1845. Balladen var mycket omtyckt, sjöngs inte bara i Sverige utan också i Finland, Danmark och Norge och finns i över 250 olika uppteckningar och över 100 melodivarianter. Visforskarna har sedan ingående diskuterat vad som är ”svenskt” respektive ”utländskt” i melodin (en variant finns också i Tyskland). Författarna konstaterar sakligt att det rör sig om en ”nordeuropeisk melodityp som vandrat runt och fått olika regional och lokal prägel under århundradenas gång” och att Dybecks variant sjöngs i Västmanland och på så vis kan sägas vara svensk.

Det blir bitvis kanske väl fokuserat och detaljerat om musik, text och reception, men det är viktigt att allt kring nationalsången läggs på bordet, för att undvika fler myter och missförstånd. Den som vill fördjupa sig i den politiska bakgrunden och den storsvenska yran på 1890-talet och kring unionsupplösningen har numera ett stort antal biografier att tillgå, och naturligtvis Staf-

fan Björcks klassiska ”Heidenstam och sekelskiftets Sverige” från 1946. Danielsons och Ramstens skrift om nationalsången skulle bli en grundsten i ett önskvärt forskningsprojekt som kunde heta ”Svenskhet i musiken”. Någon som tänker ta itu med det?

Jag hade fel om det nuvarande ointresset för nationalsången. Artisten Thomas di Leva uppmanade nyligen andra musiker som Björn & Benny, Laleh och Robyn att skriva en ny nationalsång som ”handlar om de goda värden Sverige ska stå för och aldrig kan komma att kapas av rasister” (*Aftonbladet* 25/10 2013) och har själv skrivit ett förslag i videon ”Drömmen om Sverige”. I Schweiz utlyses en tävling om ny nationalsång den 1 januari 2014 eftersom den nuvarande, som är en psalm, anses ha för starka religiösa anknytningar.

Henrik Karlsson, Uppsala

Magnus Berg: *JA Wadman. Hans liv, hans skaldekonst och Göteborg 1814–1837*. A-Script Förlag, Göteborg 2013. 141 s., ill. ISBN 978-91-87171-06-2.

År 1869 avtäcktes bysten av diktaren Johan Anders (J A) Wadman i det Göteborg som han verkade i under perioden 1814–37. Bysten av Wadman var den första i sitt slag i staden näst efter stadens grundare, Gustav II Adolf. Vem var då denne Wadman? Svaret ges i Magnus Bergs arbete *JA Wadman. Hans liv, hans skaldekonst och Göteborg 1814–1837*.

Först och främst skall noteras att Bergs arbete skall fungera som en introduktion av diktaren Wadman och hans liv och verk, ibland kallad ”Göteborgs Bellman”. Berg har varit mån om att ge en aptitlig skildring rikt illustrerad och med ett gott antal exempel på Wadmans diktning. De läsare som överhuvudtaget känner till Wadman eller är bekanta med hans diktning är nog i dag relativt få, i varje fall utanför Göteborgsregionen. Bergs uppdrag består i detta fall att såväl introducera läsaren om Wadman och hans verk, men även ge en ordentlig inblick i den göteborgska miljö som var diktarens under ett par decennier i början av 1800-talet. Berg får fungera som en ciceron till denna relativt okända värld, och han lyckas väl i sitt uppsåt.

Dock kan läsaren ha anledning att bli något bekymrad när författaren redan i sitt förord garderar sig mot några tänkbara invändningar. Den akademiske läsaren riskerar att bli frustrerad över den något uppslupna

tonen i arbetet, samtidigt som referenser och formalia i övrigt i princip lyser med sin frånvaro. Berg vill dock försäkra läsaren att alla fakta är förankrade i den listade litteraturen och att hans skrivsätt kompenserar utelämnandet av fotnoter. Möjligen kan det vara så att den akademiskt intresserade läsaren hellre tar del av Johan Stenströms *Bellman levde på 1800-talet* (2009), Christina Mattsons *Från Helan till lilla Manasse. Den svenska snapsvisans historia* (2002) eller Hanna Enefalks artikel ”En gustaviansk brygd. Dryckesvanor och genus i svenska högreståndskretsar 1772–1809” i *Historisk tidskrift* (2011:4) som Berg hänvisar till i sitt förord. Berg garderar sig även för att den icke-akademiske läsaren möjligen kan uppfatta författarens språk som krångligt eller besvärligt och att detaljrikedomen i skildringen kan störa läsningen. Lustigt nog sätter författaren fingret på populärhistorikerns dilemma, att både sträva efter akademisk stringens och icke-specialistens önskan om språklig schwung och berättarglädje.

Kritikern i mig har dock inga större invändningar mot framställningssättet eller frånvaron av fotnoter, då arbetet främst skall tjäna den icke insatte läsarens behov av kunskap om Wadman eller 1810–20- och 30-talens Göteborg. Besvärligare blir det emellertid när författaren skall försöka besvara frågan hur vi skall förstå Wadman, hur vi skall värdera hans diktargärning. Möjligen beror det inte på författaren utan snarare på Wadman själv.

Men låt oss först och främst kort karaktärisera JA Wadman. Han föddes 1777 på Drottningkärr utanför Karlskrona som son till predikanten och sedermera kyrkoheden Nils Adolf Wadman och modern Hedvig Sophia. Vid femton års ålder började han studera i Lund (fem terminer) och sedan i Åbo i tre år. Efter studierna vistades han vid häradsskrifvarekontor och även som informator i Sverige och Finland. Wadman tog så småningom en filosofie magister, men tydligen oklart i vad. Han hade även visst intresse för naturvetenskapliga studier och för mekanik och uppfinningar. Berg tillskriver Wadmans vän, läkarstuderanden Carl Fredrik Weltsin från lundatiden, en stor betydelse liksom en Tysklandsresa som Wadman skall ha gjort tillsammans med brodern 1804 eller 1805. Då utlandsresorna så småningom blev ett pekuniärt bekymmer lärde sig Wadman dock silhuettklippningskonsten, vilken kom att inbringa en del inkomster. Han förtjänade sitt levebröd som informator och skrivare, bl.a. i Karlskoga och Stockholm. Så småningom anlände